

проф. д-р СВЕТЛА РАКАДЖИЙСКА
ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ВАРНА

**УЧЕБНИЯТ ПЛАН ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННАТА СТЕПЕН”
БАКАЛАВЪР” – ПРЕДПОСТАВКА ЗА КАЧЕСТВЕНО ОБУЧЕНИЕ.**

**THE STUDY PLAN FOR THE BACHELOR’S EDUCATIONAL AND QUALIFICATION
DEGREE – A PRECONDITION FOR A GOOD QUALITY TRAINING**

Prof. Dr. SVETLA RAKADZHYISKA
UNIVERSITY OF ECONOMICS – VARNA

Abstract: Quality of training should be understood as an achieved degree of adaptability and compliance of a certain educational process to the satisfaction of the needs for knowledges and skills required for the human resources in the field of tourism, and this should be in also in compliance with the vast and multilayer development of this economic sector. The study plan is the basic, “bearing” construction, which forms the volume, the structure and the direction of the contents of the knowledges and skills which build up the a certain specialist (professionalist) in the educational system. The study plan determines how much and what theory (knowledges), how much and what practice (skills) should be transferred from the trainer to the trainees, so that a competent enough specialist to be formed, who will have the capabilities to implement, as well as to develop in a creative manner the acquired competences in response to the changing social and business environment.

Key words: Study Plan; Bachelor’s Degree in Tourism; Quality of Training

Качеството на обучение трябва да се разбира като постигната степен на пригодност и съответствие на определен образователен процес към задоволяване на потребностите от знания и умения, необходими на кадрите в туризма, в съответствие с неговото мащабно и многопластово развитие. Все по-големите изисквания на туристите към предлаганите туристически услуги от една страна както и силната конкуренция между туристическите предприятия за тяхното спечелване от друга страна повишават ролята и значението на кадрите за постигане на конкурентни предимства. Знанията и уменията се превръщат в детерминанти на конкурентоспособността.” Тяхното натрупване като изключителен икономически ресурс поставя образователната система в центъра на генерирането на обществен просперитет. Придобитите знания и умения, усвоените най-добри практики, реализирани в нови технологии и технологични предимства, въплътени в нови продукти и услуги,

гарантират желаното лидерство на пазарите”.¹

Учебният план е основната, “носещата” конструкция, която формира обема, структурата и съдържателната насоченост на знанията и уменията, които изграждат съответния специалист/ професионалист/ в системата на образованието. Той определя колко и каква теория/ знания/, колко и каква практика/ умения/ трябва да се трансферират от обучаващите към обучаваните така, че да се формира достатъчно компетентен специалист, притежаващ способността да прилага, но и творчески да развива усвоените компетенции в съответствие с променящата се социална и бизнес среда.

Университетското образование по туризъм за образователно-квалификационната степен/ОКС/”

¹ Минчев, Г., Икономиката на знанието и европейските перспективи на България, Сб. докл. ”Европейски перспективи на националното стопанство, НИ, Варна, 2005 с.130

бакалавър” трябва да подготвя основно предприемачи, мениджъри и функционални специалисти, които да откриват и създават възможности за развитие на туристическите организации и дейности, да разбират туристите и техните нужди, да развиват конкурентоспособността на туристическите продукти, да могат да управляват туристически обекти, да прилагат маркетинга и брандинга, да развиват туристическите дейности в съответствие с принципите на устойчивото развитие.

Създаването на добър учебен план за нуждите на университетското образование за ОКС” бакалавър” е изключително трудна задача. Няколко са основните параметри, които определят вида и съдържанието на този учебен план. **На първо място** трябва да се отбележи квалификационната характеристика, която очертава какъв трябва да бъде крайният резултат от обучаващия процес – какъв тип специалист трябва да бъде създаден. От тук произтича необходимостта от пълно съответствие между съдържанието на квалификационната характеристика и учебния план. Веднага **на второ място** трябва да се поставят законовите рамки на образователния процес – кое висше училище и при какви права и задължения може да организира и провежда обучение за ОКС “ бакалавър”, какъв е минималният общ хорариум, задължителен период на обучение, форми на обучение и форми на контрол на знанията и уменията на студентите, изисквания за хабилитиран академичен състав, регламент за практически занятия, държавни изпити, издръжката на обучаващите се, законово определен брой кредити, изисквания за институционална и програмна акредитация и т.н. **На трето място** – учебният план зависи от спецификата на висшето училище, което подготвя бакалаври по туризъм. Например: в Икономически университет, гр. Варна, обучението е възложено на

катедра”Икономика и организация на туризма” към факултет” Управление”; в Софийски университет” Св.Климент Охридски”, гр. София – катедра” География на туризма” към Геолого-географски факултет; в ЮЗУ” Ив. Рилски”, гр. Благоевград – катедра” Туризм” към Стопански факултет; в Университет по хранителни технологии – гр. Пловдив, катедри “ Икономика и управление” и “ Хранене и туризъм” към Стопански факултет; във ВТУ” Св.св.Кирил и Методий”, гр. Велико Търново – катедра”Маркетинг и туризъм” към Стопански факултет; в Бургаски университет” Проф. д-р Асен Златаров”, гр. Бургас – катедра” Икономика и управление” към факултет “ Обществени науки”; в Шуменски университет” Еп. Константин Преславски”, гр. Шумен, катедра” География и туризъм” към факултета по “Природни науки” и т.н. От това разнообразие следват значителни различия в предметно-дисциплинарната структура на учебните планове, а те от своя страна предполагат нарушаване на спецификата на образователния процес по отношение на неговата професионална ориентация за туризма. **На четвърто място**, изискванията на туристическия бизнес и на пазара на труда са обстоятелство, с което академичната общност трябва да се съобразява при разработването на учебен план. Специалистите, придобили ОКС” бакалавър по туризъм” трябва да могат да се ангажират с предприемачество или да намират подходяща работа, осигуряваща им изплащане на инвестицията, направена за придобиване на техните компетенции от една страна, а от друга да успяват да гарантират развитието на туристическия бизнес, за да може той също да възстанови инвестицията, направена за тяхната реализация. **На пето място**, разработването на учебния план трябва да се съобразява с принадлежността на България към Европейския съюз и процесите на усъвършенстване на образователната система в страните

членки. На тази основа той трябва да съдържа достатъчен общ хорариум за осигуряване на необходимия/конкурентоспособен/обем знания и умения в предметно-дисциплинарна структура, характерна за най-добрите европейски практики, много добра структура на нормативно определените кредити, добро разпределение на хорариумите за лекции, семинари и практически занятия, балансирана натовареност на студентите с аудиторна и извънаудиторна работа, оптимална структура на изпитите и текущите оценки. Съобразяването на учебния план с най-добрите европейски практики улеснява значително действието на Директива 2005/36/ЕС за признаване на придобита професионална квалификация за всяка от страните членки. **На шесто място**, особено значение за осъществяване на качествено обучение има предметно-дисциплинарната структура на учебния план. Университетското образование по туризъм не е призвано да създава автоматични изпълнители на определен брой операции, а мислещи хора, способни да предлагат управленски решения, да ръководят, да генерират идеи за технологично усъвършенстване на туристическите продукти, да оценяват пазарни и бизнес ситуации така, че правилно да ориентират собствените си действия и тези на фирмите, в които работят. От това следва, че в учебния план за ОКС” бакалавър” трябва да са застъпени пет групи дисциплини: **общообразователни**, характерни за университетско равнище на образование като Философия, Право, Психология, Политология, Социология, Статистика, някои природни науки и др.п.; **икономически** като Макроикономика и Микроикономика, Счетоводство, Финанси, Цени и ценообразуване и др.п.; **управленски** като Основи на управлението, Планиране и прогнозиране, Организационно поведение и др. п.; **специални дисциплини**, даващи възможност за

получаване на специфични знания за туризма и неговото многообразно проявление като Въведение в туризма или Основи на туризма, Туристически ресурси, География на туризма, Хотелиерство, Ресторантьорство, Пътнически агенции и транспорт в туризма, Туристически пазари, Маркетинг на туризма и Управление на туризма, Технология на туристическото обслужване, Информационно осигуряване и проучване на туризма, Туристическа анимация и др.п.; **група дисциплини, осигуряващи компютърна грамотност** като например Информационна техника и технологии, Електронен бизнес и др. п., и разбира се **групата дисциплини за изучаване на чужди езици** и получаване на много добра езикова грамотност, без която постигането на истински професионализъм в сферата на туризма е невъзможно. За да се реализира успешно един “бакалавър по туризъм” той трябва да владее добре минимум два чужди езика, а владееенето на три е вече конкурентно предимство. Правилното дозиране на отделните групи дисциплини, при задължителен акцент върху специалните дисциплини създава предпоставката за изграждането на добър, широкопрофилен специалист, който бързо би се ориентирал в конкретна бизнес среда и би могъл безпроблемно да усвои някои липсващи конкретни знания и умения, свързани с определен работен процес. Обратно, ако в учебния план не присъстват в благоприятно съотношение всички посочени групи дисциплини и не се поставя акцент върху специалните дисциплини, то би се формирал друг профил специалист, който ще има само някакви познания за туризма. В обобщаващия доклад на Постоянната комисия по стопански науки и управление към НАОА, по повод програмната акредитация на обучението по професионално направление 3. 9 “Туризъм” за единадесет висши училища, подготвящи кадри за туризма се

посочват следните слабости на учебните планове по отношение на предметно-дисциплинарната структура:

-неподходящ избор и относително висок дял на дисциплини от техническите науки;

-неправилно подбрани и висок дял на дисциплините от природните науки;

-невключени дисциплини, които задълбочават профилирането на научното познание по специалността.

Може да се посочи, че предметно-дисциплинарната структура се нарушава най-малко поради две причини: профила на висшето училище и липсата на подходящ академичен състав.

Профилът на висшето училище определя фундаментът и надстройката на обучаващия процес. В условията на пазарна икономика, при силно изразено търсене на образователно-квалификационна степен по туризъм много висши училища в България откриха бакалавърски специалности по туризъм, прибавяйки към съществуващите профили на обучение и някои основни или дори само профилиращи специални дисциплини, свързани с туризма. По този начин, като се разчита основно на съществуващия хабилиран академичен състав се осигурява четене на лекции и по дисциплини, които в заглавието си съдържат термина туризъм или други понятия, свързани с него/Технология на обзавеждането в храненето и туризма или Туристическа картография и География на туризма в света².

На седмо място, учебният план трябва да предлага добра структура на задължителните за изучаване дисциплини, задължително избираемите и факултативните дисциплини в рамките на целия образователен процес. Ядрото на специалните задължителни дисциплини, формиращи бакалавъра по

туризъм би трябвало да включва: Въведение в/ Основи на/ туризма, Управление на туризма, Маркетинг на туризма, Хотелиерство, Ресторантьорство, Пътнически агенции и транспорт в туризма, Туристически ресурси, Туристически пазари, Потребителско поведение и грижа за клиента в туризма, Право в туризма, Управление на човешките ресурси в туризма, Технология на туристическото обслужване/ по видове дейности/, Информационно осигуряване и проучвателна дейност в туризма, Туристическа анимация. Възможностите за избор трябва да са съобразени с оформянето на специфични профили от знания и умения за конкретни прояви на туризма, например за всеки един от специализираните видове туризъм или за детайлно опознаване на процедурите за конкретна туристическа дейност/ хотелиерство, ресторантьорство, туроператорска и турагентска дейност, комуникация, информационни и проучвателни дейности и т.н./ За подобряване на межкултурното общуване е необходимо да се изучават дисциплини като Социална психология в туризма, Бизнес комуникации, Интегрирани маркетингови комуникации в туризма, История на цивилизациите или История на културата, Български фолклор и етнология, Физическа култура и спортна анимация, Спорт и рекреация и др. п. За по-добро развитие на туристическия бизнес допринасят и учебни дисциплини като Екскурзоводство, Маркетинг на свободното време и туризъм, Реинженеринг и управление на риска в туризма, Управление на проекти в туризма, Управленско консултиране в туризма, Екология и др.п. Конкретният избор и комбинацията между отделните дисциплини биха позволили на всяко висше училище едновременно да разреши две цели: първо, да дава достатъчно знания и умения за да се формира знаещ и можещ бакалавър по туризъм, и второ да изгради собствено

² Обобщаващ доклад на Постоянната комисия по стопански науки и управление към НАОА, 2007 г. с.6

ноу-хау на образователния процес, което да бъде неговото водещо конкурентно предимство. Сходствата в учебните планове позволяват уеднаквяване на базовите знания и умения за бакалаврите по туризъм в различните висши училища. Разнообразието в тях осигурява на обучаващите се чрез системата на студентската мобилност добавянето на нови компетенции, на базата на най-добрите различни знания и умения, преподавани в другите висши училища.

На осмо място добрият учебен план трябва да гарантира усвояването както на определен обем теоретични знания, така и придобиването от обучаващите се на практически умения, които да им помогнат бързо да се адаптират към протичащите реални бизнес процеси. От особена важност за постигането на правилно съотношение между теория и практика в образователния процес е поддържането на широки контакти между висшето училище и туристическия бизнес. Тук не става дума само за организирането и провеждането на задължителните стажове, а за създаване на условия за водене на част от семинарните занятия в туристическите обекти, за привличане на водещи специалисти от практиката като лектори по отделни теми от учебните дисциплини, за възлагане на студентите на задачи, свързани с проучвателна дейност и предлагане на решения за преодоляване на съществуващи

проблеми в дейността на туристическите предприятия.

На девето място добрият учебен план за ОКС” бакалавър по туризъм” зависи от атмосферата във висшето училище, от това как академичната общност е готова да съдейства за съблюдаването на всички критерии и параметри за неговото разработване. Спазването на посочените по-горе изисквания обикновено води до увеличаване на общия хорариум, до наемането на основен трудов договор на преподаватели със специфични за конкретно висше училище специалности, до необходимостта да се създават собствени хабилитирани кадри, основно с научен шифър 05. 02. 18, до поддържането на многочислен департамент по езиково обучение и др.п. При недостиг на финансови и кадрови ресурси, или при провеждане на политика, която не отчита особеностите на образователния процес за ОКС” бакалавър по туризъм”, учебният план едва ли ще гарантира качествен образователен процес.

Разработването от всяко висше училище, което подготвя бакалаври по туризъм, на учебен план, адекватен на потребностите на съвременното развитие на туризма, би осигурило първата важна предпоставка за провеждане на качествен образователен процес, който от своя страна да гарантира на туристическия бизнес така необходимите знаещи и можещи кадри.

Настоящата разработка е представена на Националната конференция „Подготовка и реализация на кадрите в туризма – съвременни изисквания”, гр. Сандански, 24-26 юни 2008 г., организирана от Катедра „Туризъм” на Стопанския факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски”.
